

INGET

fri tanke

SAKINE
MADON

ÄR

HELIGT

Innehåll

Inledning.....	9
När hädelse blev rasism	19
Yttrandefriheten kom inte gratis.....	47
Det identitetspolitiska giftet.....	79
Den politiska vilsenheten	133
Samtalsextremism och cancelkultur	165
Bry dig – det gör yttrandefrihetens fiender.....	185
Referenser	195

Inledning

VAR HAN TVUNGEN att teckna sin usla jycke? Han är Sveriges fegaste konstnär! Tänker han inte på att människor dör på grund av honom? Hans så kallade konst håller låg kvalitet. Det är inte konst, det är bara provokation! Han sparkar nedåt. Han kränker en redan utsatt minoritetsgrupp. Se vad han gör för att få uppmärksamhet! Och vad kostar inte allt livvaktsskydd.

I fjorton år, fram till den våldsamma bilkraschen utanför Markaryd en höstdag 2021, då även två poliser från livvaktstyrkan dog, levde Lars Vilks jagad av terrorister. Under dessa år blev han även ständigt ifrågasatt i offentligheten.

Länge har jag funderat över hur det kommer sig att yttrandefriheten inte bättre försvaras i ett land som var unikt tidig med en välgenomtänkt tryckfrihetsförordning på 1700-talet. Paradoxalt nog kan förklaringen kanske finnas där, att vi så länge har haft friheten att den börjat tas för given. En inte ovanlig fråga är om det verkligen är så farligt om vi censurerar sådant som kan uppröra och kränka. Akademiker som kallar sig progressiva letar efter »problematiskska« ord och

uttryck i böcker och på föreläsningar, uttryck som sägs bidra till en oacceptabel otrygghet för studenter. Chefer på konstinstitutioner har tagit ned tavlor med motiveringen att »grupper« annars kan uppleva kränkthet. Nu haglar dessutom politiska förslag i restriktiv riktning: förbjud organisationer, förbjud Förintelseförnekande, förbjud fler symboler och så vidare. Det finns också en censurhöger, inom- och utomlands, som är en spegelbild av det som kallats identitetsvänstern. Dessa gruppers argumentation – förbjud uttryck som är obehagliga för människor vi påstår oss värna – skiljer sig inte åt. De samspelar snarare: Jaså, vill ni tvinga på ert pk-intersektionella perspektiv på oss? Då sätter vi stopp för inköp av er »utmanande samtidskonst« i Sölvesborg!¹

*

I snart två decennier har jag skrivit texter om att man i demokratier får leva med att bli »kränkt«, kritiserat hetslagstiftningen, varnat för censur och *trigger warnings*, och försvarat även extremisters rätt att uttrycka sig. På nätet hittade jag vid ett tillfälle en lustig bild, någon hade klippt in en turban på mitt huvud intill en pratbubbla med texten »Liberatu Akbaar!« Budskapet tycktes vara att jag är en liberal yttrandefrihetsfanatiker. Visst, reta du mig, tänkte jag. Min fundamentalism ger dig åtminstone rätt att skoja med mig som liberal. Det är inte för ryggdunkarna

man ger sig in i dessa debatter. »Jag får inte hurrarop när jag försvarar nazisters demonstrationsrätt« som rubriken löd till en liten intervju om varför jag ville skriva den här boken.² Men det är just motvinden, som jag upplever det, som gör det meningsfullt att diskutera dessa frågor. Utgångspunkten i det offentliga samtalet är ofta att ju mer man är emot rasism och andra hemskheter, desto mer är man för förbud och censur. Jag ser det på ett annat sätt: vidriga åsikter bekämpas inte genom att vi naggar demokratiska fri- och rättigheter i kanterna. Tvärtom skapar det bara nya problem. Yttrandefriheten är en förutsättning för att steg för steg dämpa konspirationsteorier och politisk polarisering. Rätten att få uttrycka sig, förenings- och mötesfriheten, demonstrationsrätten – är alla centrala delar i en demokrati. Alternativet till frihet är inte bättre.

*

Nästan fem år gammal kom jag med mina föräldrar och min tre år äldre syster till Sverige vintern 1985. Innan vi hamnade här hade vi flytt över minfält från södra Turkiet till Syrien. Mina föräldrar hade som fackligt aktiva på vänsterkanten förföljts och i omgångar fängslats. Jakten på fackliga trappades upp efter den turkiska militärkuppen 1980, samma år som jag föddes. I samband med kuppen torterades och mördades vänner till min familj. Bland dem en man

som hade vägrat ange var vi gömde oss. Mitt förnamn Sakine ärvde jag av en tonårig flicka, bekant till familjen, som sköts ihjäl på en demonstration. I ett av mina starkare barndomsminnen från vår första tid i Sverige går vi i ett förstamajtåg genom centrala Uppsala och upp mot stadens vackra slott. Mina föräldrar var så glada över vad de upplevde. Inte nog med att polisen inte grep eller misshandlade någon, den svenska polisen hjälpte till och med till med vägavspärningar! Ibland är skillnaden mellan demokrati och diktatur tydlig.

Säkert har min bakgrund även bidragit till att jag starkt ogillar hur personer med muslimsk bakgrund klumpas ihop till en homogen massa med *en* åsikt. Ofta vidhäftade åsikten att kränkningar mot islam som religion absolut inte kan accepteras. Det finns en intressant nedlåtenhet i att »vi« klarar av demokrati, men att »ni« inte gör det. Så gör man sig på samma gång till islamisternas nyttiga idiot. Jag har heller aldrig riktigt och fullt ut förstått konsensuskulturen. Som när en motdebattör kan få för sig att använda uttrycket »vi är egentligen överens«, när man i själva verket inte alls är det. Det gör inte så mycket att man tycker olika. Det är inte farligt att ha olika åsikter. Jag har till exempel gärna en högljudd debatt mot en islamist som argumenterar för könsseparata badtider för barn, en företeelse jag har kritiserat på senare år. Det föredrar jag alla dagar i veckan, än möter en passivaggressiv meningsmotståndare som förnekar

att det alls handlar om sexualisering av barn, eller försöker kleta på mig åsikter eller motiv som jag inte har. Eller, som sagt, drar till med »vi är nog egentligen ganska överens«.

*

För den yttrandefrihet vi har i dag har människor torterats, avrättats och fängslats. Om regler och lagar hade stiftats med utgångspunkten att inget fick vara kränkande, då hade vi fortfarande i Sverige haft stränga förbud mot att ifrågasätta kristendomen eller att kritisera kungen. Historien lär oss vidare att vad som får sägas, och vem som drabbas, varierar. Politiska vindar skiftar riktning. När 1800-tal gick över till 1900-tal var det arbetarrörelsens förkämpar som sattes i fängelse. Under andra världskriget kunde man råka illa ut för att kritisera Hitlertyskland. Tidningar som *Vestmanlands läns tidning* – med tydlig antinazistisk hållning – fick besök av poliser. Regeringen hade rätt att beslagta tidningar som kunde reta upp den tyska regimen.³

Tänk om ingen hade kämpat för den tryckfrihetsförordning vi fick 1766, om författare inte tänjt på lagar och gränser för vad som ansågs vara god moral, om publicister hade fegat, om alla hade skrämts till tystnad av hot om att fängslas och åtalas för sina åsikters skull?

*

Den som förespråkar förbud och censur bör ha i åtanke att censuren kan vändas mot åsiktsyttringar man själv sympatiserar med. Det gäller i allra högsta grad även de identitetspolitiska striderna på västerländska universitet. På bara ett decennium har begrepp som triggervarningar, trygga rum, mikroaggressioner, kulturell appropriering, minoritetsstress, woke, rasifiering, svarta och vita kroppar, deplattformer och cancelkultur blivit en del av det offentliga samtalet. Även om diskussionerna ofta kan verka perifera påverkar identitetspolitiken en rad viktiga institutioner inom utbildning, kultur, media och politik. Censur- och särbehandlingskrav dyker upp under täckmantlar som »rättvisa« och »lika villkor«.

Om identitetspolitikens effekter i huvudsak handlar om direktiv och självcensur, finns det flera problematiska lagförslag från regeringen och våra folkvalda lagstiftare. Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Centerpartiet har velat införa en upplösningslag mot rasistiska organisationer. En parlamentarisk utredning föreslog häromåret en kriminalisering av deltagande i, samt av att ge stöd åt rasistiska sammanslutningar, från och med 1 juni 2022. Regeringen vill även göra det kriminellt att förneka Förintelsen, vilket är under utredning. Inför valet 2018 flaggade justitieminister Morgan Johansson för att fler symboler som används i rasistiska sammanhang, som tyrrunan, kan förbjudas

enligt lagen om hets mot folkgrupp.⁴ Flera förslag om censur och förbud tycks gå hem politiskt när det påstås motverka extremism och andra allvarliga problem. Men om tankar och idéer hade gått att trola bort genom förbud, hade länder som länge haft dessa förbud inte haft så många nazister och andra extremister. Konspirationer om att Förintelsen inte ägt rum motverkas bättre med fakta, undervisning och skolresor till bevarade koncentrationsläger, än med lagförbud. Det gäller även hanteringen av desinformation i stort. Den 24 februari 2022 inleddes Rysslands militära invasion av Ukraina. EU-länder samlade snabbt ihop sig för att med militärt stöd till Ukraina och med hårda sanktioner mot Ryssland tvinga Vladimir Putin att backa. Men bland de många rimliga besluten initialt fanns det även från EU:s sida ett om att förbjuda de ryska medierna Sputnik och RT, tidigare Russia Today, från att sända i EU-länder. EU-kommissionens ordförande Ursula von der Leyen förklarade att man ville komma åt giftig och skadlig desinformation. Men är det genom sändningsförbud i EU man bäst motverkar Putins krigspropaganda?

*

I den här boken vill jag fokusera på välmenande, eller åtminstone till synes välmenande, motiv till att förbjuda och censurera. Och då med fokus på identitetspolitiken. Min tes är nämligen att identitetstänkandets

allt ökade popularitet är starkt bidragande till att så många går vilse i de nutida debatterna om yttrandefrihet. Vi är alla överens om att fördöma censurtendenser i auktoritära stater eller i Sveriges historia. Men många har – menar jag – svårt att alltid komma ihåg poängen med yttrandefriheten här och nu. Yttrandefrihet har aldrig handlat om »bra« eller »trevliga« åsikter eller uttryck. Tvärtom behöver yttrandefriheten försvara det avvikande och det som den stora majoriteten anser är onödigt, obegripligt, vulgärt eller obehagligt. Det är inte de harmlösa åsikterna eller uttrycken som är hotade av censurkrav.

De personer som jag citerar i boken har inte nödvändigtvis samma åsikter i dag som de en gång uttryckte. Det finns tvärtom opinionsbildare som med tiden har svängt eller uttryckt sig annorlunda, vilket märks i bland annat diskussionen om Lars Vilks. Men för att lära av och förstå tidigare debatter är det nödvändigt att påpeka vem som sade vad.

Så varför är det viktigt att få rita Muhammedkariatyrrer och bränna koranen? Vad kan vi lära av fallet Lars Vilks? Vad är problemet med de olika lagförslag om nya förbud som regeringen presenterat de senaste åren? Motiverar kriser och krig verkligen inskränkningar i yttrandefriheten? Och vad kan vi lära av de senaste årens många debatter om allt ifrån kinapuffar till Black lives matter, till protester likt den mot komikern Dave Chappelles show – anklagad för transfobi

– på Netflix? Vad händer med demokratin när vi ger upp samtalet? Cancelkulturen drabbar inte bara kändisar, den får framför allt människor utan nämnvärd makt att tystna. Även om nätdrev, cancelkultur och självzensur sällan är en fråga om juridik, påverkar dessa fenomen det demokratiska samtalet. Yttrandefrihet hör ihop med ett tolerant förhållningssätt till meningsmotståndare. Samtal och dialog är bättre än filterbubblor, trygga rum och krav på bojkott så snart någon anses ha fel. Det innebär att lita till att en fri diskussion är det bästa sättet för goda argument att vinna över sämre.

I alla tider har censurivrare från olika politiska läger sett just deras inskränkningar av yttrandefriheten som nödvändiga. Dagens tongivande förbudsivrare är inga undantag. Men de har fel. Det fria ordet är demokratiens bästa försäkring.